

Artikel

Rangorde van schulden der nalatenschap bij vereffening van nalatenschappen

Prof. mr. J.W.A. Biemans*

1 Inleiding

118

In deze bijdrage wordt ingegaan op de rangorde van vorderingen die tijdens de vereffening van de nalatenschap op de goederen van de nalatenschap verhaald kunnen worden aan de hand van de schulden van de nalatenschap, zoals vermeld in artikel 4:7 lid 1 van het Burgerlijk Wetboek (BW).¹ Deze rangorde is onder meer van belang voor het opstellen van de uitdelingslijst (art. 4:214, 4:218 en 4:220 BW) en daarmee relevant voor de schuldeisers van de nalatenschap, de vereffenaar en de kantonrechter of rechter-commissaris die toezicht houdt (art. 4:208 BW). In de literatuur ontbreekt een integrale behandeling van de rangorde, terwijl de rangorde zoals te vinden in de Richtlijnen Vereffening nalatenschappen² op sommige punten kan worden uitgewerkt en/of nuancering verdient. Na een afbakening van de vorderingen (spiegelbeeldig ‘schulden’) die op de goederen van de nalatenschap kunnen worden verhaald (par. 2), wordt ingegaan op het kader dat de rangorde van de vorderingen bepaalt (par. 3 t/m 7), om aan de

hand daarvan een uitgewerkt overzicht te geven van de rangorde van de desbetreffende vorderingen *in concreto* (par. 8 en 9).

2 Afbakening van de in de rangorde te betrekken vorderingen

Volgens artikel 4:184 lid 1 BW kunnen de schuldeisers van de nalatenschap hun vorderingen op de goederen der nalatenschap verhalen. Artikel 3:192 BW bepaalt dat tot de bijzondere gemeenschap, waaronder een nalatenschap (art. 3:189 lid 2 BW), behorende schulden op de goederen van de gemeenschap kunnen worden verhaald. Artikel 4:7 lid 1 BW bevat ten slotte een opsomming van schulden die op de goederen van de nalatenschap kunnen worden verhaald.³ Omwille van de lengte van de bijdrage wordt, zoals aangekondigd, in deze bijdrage ‘slechts’ ingegaan op de rangorde van vorderingen die op de goederen van de nalatenschap verhaald kunnen worden *aan de hand van de schulden van de nalatenschap zoals vermeld in artikel 4:7 lid 1 BW*. De schulden vermeld in artikel 4:7 lid 1 BW zijn namelijk niet precies gelijk aan de schulden genoemd in artikel 4:184 lid 1 en 3:192 BW. Enerzijds kan een schuld op grond van artikel 4:7 lid 1 BW worden verhaald op de goederen van de nalatenschap, terwijl de nalatenschap (de gezamenlijke erfgenamen) daarvoor niet aansprakelijk hoeft te zijn.⁴

* Prof. mr. J.W.A. Biemans is hoogleraar Burgerlijk recht, in het bijzonder Goederenrecht en Notarieel recht, aan de Universiteit Utrecht en raadsheer-plaatsvervanger bij het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden.

1. Zie over deze rangorde o.a. W.D. Kolkman, *Schulden der nalatenschap* (diss. Groningen), Deventer: Kluwer 2006, par. 3.4 en 3.5, S. Perrick, *Insolventie en het erfrecht*, in: G.H. Lankhorst e.a., *Insolventierecht in de notariële praktijk* (Preadviezen KNB 2011), Den Haag: Sdu Uitgevers 2011, par. 3.13 en Asser/Perrick 4 2017/478 e.v.

2. *Richtlijnen Vereffening nalatenschappen 2020* (versie 3.0, januari 2020) van de Expertgroep Erfrecht van het Landelijk Overleg Vakinhoud Civiel, Kanton en Toezicht (LOVCK&T), onderdeel G3, onder 10.a.IV en 11.a.IV. Zie voor de vindplaats: www.rechtspraak.nl/SiteCollection/Documents/richtlijnen-vereffening-nalatenschappen.pdf.

3. Zie over deze schulden nader Kolkman, *Schulden der nalatenschap*, par. 1.2 t/m 1.10.

4. Een voorbeeld is een legaat dat ten laste komt van een van de erfgenamen. Een ander voorbeeld zijn de begrafenis kosten, gemaakt in opdracht van een ander dan de gezamenlijke erfgenamen (art. 7:400

Anderzijds is de opsomming van artikel 4:7 lid 1 BW niet limitatief,⁵ waardoor óók schulden van de nalatenschap bestaan die niet in artikel 4:7 lid 1 BW worden genoemd, maar die desalniettemin op de nalatenschap kunnen worden verhaald, zoals volgt uit artikel 4:184 lid 1 en 3:192 BW. Bij dergelijke schulden kan bijvoorbeeld worden gedacht aan: schulden aangegaan door de gezamenlijke erfgenamen,⁶ schulden uit overeenkomsten van de erflater die ontstaan ná zijn overlijden, afhankelijk van de vraag wat de precieze reikwijdte van artikel 4:7 lid 1 onder a BW is,⁷ en ten slotte, denkbaar, de kosten van het verzoek tot benoeming van een vereffenaar en andere ‘pre-vereffeningskosten’.⁸ Het duiden van deze schulden en hun rangorde (ten opzichte van de in art. 4:7 lid 1 BW genoemde schulden en hun rangorde) vereist een afzonderlijke bespreking. Daarom worden dergelijke schulden van de nalatenschap die niet in artikel 4:7 lid 1 BW zijn vermeld, *niet* in het onderstaande betrokken.⁹

Op sommige plaatsen in Boek 4 BW is de verhouding van bepaalde ‘verplichtingen’ ten opzichte van de soorten schulden van artikel 4:7 lid 1 BW overigens wél aangegeven. Dat geldt bijvoorbeeld voor lasten die verplichten tot een uitgave van geld of van een goed uit de nalatenschap. Deze worden op grond van artikel 4:210 lid 1, tweede zin, BW gelijkgesteld met een legaat. Artikel 4:7 lid 3 BW bepaalt dat in de nalatenschap van de langstlevende ouder, als bedoeld in artikel 4:20 BW, en de stiefouder, bedoeld in artikel 4:22 BW, een verplichting tot overdracht van goederen als bedoeld in die artikelen (in het kader van de uitoefening van de wilsrechten van de kinderen) gelijk wordt gesteld met een schuld als bedoeld in artikel 4:7 lid 1 onder a BW.

3 Eerste afbakening: drie categorieën schulden van artikel 4:7 lid 2 BW

De ‘rangorde’ van de vorderingen zoals bedoeld in artikel 4:7 lid 1 BW wordt ten eerste bepaald door artikel 4:7 lid 2, eerste zin, BW. Deze bepaling brengt een eer-

e.v. BW; vgl. art. 28 lid 1 Wet op de lijkbezorging en J.W.A. Biemans, Aansprakelijkheid voor de kosten van de lijkbezorging, FTV 2016/5-26).

5. Zie nader Kolkman, Schulden der nalatenschap, par. 2.6.2 e.v. Voor de opsomming van deze schulden wordt korthedshalve naar art. 4:7 lid 1 BW verwezen.
6. Zie o.a. Asser/Perrick 3-V 2019/77-78, Asser/Perrick 4 2017/472 e.v., 478 en 633, Kolkman, Schulden der nalatenschap, par. 2.6.2 en J.M. van Anken, Fixatie in faillissement en vereffening, WPNR 2018, afl. 7213, p. 820-828.
7. Zie ook Nota NE, Parl. Gesch. Boek 4 (Inv.), p. 1569, Kolkman, Schulden der nalatenschap, par. 1.2.3 (p. 11) en par. 2.6.2.3 en Perrick, Insolventie en het erfrecht, par. 3.13.2.1 (p. 291); in gelijke zin: Hof Arnhem-Leeuwarden 22 februari 2018, ECLI:NL:GHARL:2018:1769, r.o. 4.5.
8. Zie over (een deel van) deze ‘pre-vereffeningskosten’ de Handleiding erfrechtprocedures kantonrechter, art. 4:209 lid 2 BW.
9. Op de rangorde van deze schulden zal ik op een later moment nog terugkomen.

ste driedeling aan in de vorderingen die op de goederen van de nalatenschap kunnen worden verhaald. Bij de voldoening van de schulden ten laste van de nalatenschap zoals genoemd in artikel 4:7 lid 1 BW worden op grond van artikel 4:7 lid 2, eerste zin, BW achtereenvolgens met voorrang voldaan: (1) de schulden, bedoeld onder a t/m e, (2) de schulden, bedoeld onder f, en vervolgens de schulden, bedoeld onder g, en ten slotte (3) de schulden, bedoeld onder h en i. Ontbreken de schulden als bedoeld in lid 1 onder f, dan worden volgens de tweede zin van artikel 4:7 lid 2 BW eerst de schulden, bedoeld in lid 1 onder a t/m c, en vervolgens de schulden, bedoeld in lid 1 onder d, e en g, *met voorrang* voldaan.¹⁰ Aldus is in beide gevallen steeds sprake van *drie* categorieën vorderingen. De hiervóór onder (3) genoemde categorie schulden (onder h en i; de legaten en quasi-legaten) wordt als zodanig niet genoemd in artikel 4:7 lid 2 BW. De rangorde van deze categorie schulden volgt uit het gegeven dat de andere schulden van de nalatenschap blijkens artikel 4:7 lid 2 BW éérs worden voldaan.¹¹ Deze rangorde wordt bevestigd door artikel 4:120 lid 1 en 4:126 BW.¹² Uit artikel 4:7 lid 1 onder a en i BW volgt bovendien dat de schulden uit giften en andere handelingen die ingevolge artikel 4:126 BW worden aangemerkt als legaten (quasi-legaten), niet worden geschaard onder de schulden van de erflater die niet met zijn dood tenietgaan.

Tussen de vorderingen van de respectievelijke categorieën bestaat voorts een onderlinge rangorde die wordt bepaald door (onder meer) de regels in Boek 3 BW, Boek 4 BW, de Faillissement (Fw) en bijzondere wetten zoals de Invorderingswet 1990 (IW 1990), de Waterschapswet en de Wet financiering sociale verzekeringen (Wfsv).

4 Categorie 1: onderlinge rangorde volgens de uitgangspunten van Boek 3 BW

De onderlinge rangorde van de vorderingen genoemd in artikel 4:7 lid 1 onder a t/m e jo. lid 2, eerste zin, BW wordt ten eerste bepaald door artikel 3:277 t/m 3:289 en

10. Het tweede lid is pas in een laat stadium toegevoegd en summier toegelicht, zie NW bezemwet, Parl. Gesch. Boek 4 (Inv.), p. 1193-1194. Zie ook Asser/Perrick 4 2017/478 en M.J.A. van Mourik, in: M.J.A. van Mourik (red.), Handboek Erfrecht, Deventer: Wolters Kluwer 2020 (hierna: Handboek Erfrecht 2020), par. II.8.3.
11. N.B. Pannevis, Achtergestelde vorderingen (diss. Nijmegen; Serie Onderneming en Recht, deel 114), Deventer: Wolters Kluwer 2019, nrs. 33-35 en 132, merkt de positie van legaten en quasi-legaten in dit verband aan als een vorm van ‘eigenlijke achterstelling’. Hij duidt verder niet de (overige) volgorde van schulden in art. 4:7 lid 2 BW.
12. Zie nader Asser/Perrick 4 2017 en F.W.J.M. Schols, in: Handboek Erfrecht 2020, par. VII.2.1 en VII.2.11. Een bijzondere regel die samenhangt met de rangorde tussen de schulden onder a en de schulden onder h is te vinden in art. 4:49 lid 3 BW.

3:292 BW en bepalingen in de hiervoor genoemde wetten.

Als uitgangspunt geldt het beginsel van de *paritas creditorum*: de schuldeisers hebben in beginsel onderling een gelijk recht om uit de opbrengst van de goederen van hun schuldenaar te worden voldaan naar evenredigheid van ieders vordering (art. 3:277 lid 1 BW). Op dat uitgangspunt bestaan echter uitzonderingen.

De regel van *paritas creditorum* geldt ten eerste *behoudens* de door de wet erkende redenen van voorrang.¹³ Bij overeenkomst van een schuldeiser met de schuldenaar kan worden bepaald dat zijn vordering jegens alle of bepaalde andere schuldeisers een lagere rang neemt dan de wet hem toekent, de zogenaamde ‘achtergestelde vordering’.¹⁴ Uit artikel 3:278 lid 1 en 2 BW volgt dat voorrang voortvloeit uit rechten van pand en hypotheek,¹⁵ algemene en bijzondere voorrechten en uit de andere in de wet aangegeven gronden, zoals de voorrang uit hoofde van een retentierecht.¹⁶ Bijzondere voorrechten zijn voorrechten op bepaalde goederen.¹⁷ Algemene voorrechten zijn voorrechten die op alle tot een vermogen behorende goederen rusten.¹⁸ Tot deze algemene voorrechten behoort onder andere het aan de kosten van lijkbezorging (art. 4:7 lid 1 onder b BW) verbonden voorrecht (art. 3:288 onder b BW).

Volgens artikel 3:279 BW gaan pand en hypotheek boven voorrecht, tenzij de wet anders bepaalt. Bijvoorbeeld, het bodemvoorrecht van de fiscus kan vóór een stil pandrecht gaan (art. 21 lid 2 IW 1990), evenals het voorrecht vanwege gemaakte kosten van behoud (art. 3:284 lid 2 BW). Ook de retentor die op grond van artikel 3:291 BW zijn retentierecht kan tegenwerpen aan de pand- of hypotheekhouder kan zich met voorrang boven de pand- of hypotheekhouder verhalen op de zaak ten aanzien waarvan hij het retentierecht uitoefent (art. 3:292 BW).

Bijzondere voorrechten gaan voor algemene voorrechten, tenzij de wet anders bepaalt (art. 3:280 BW). Voorrechten die op hetzelfde goed rusten, hebben gelijke rang, tenzij de wet anders bepaalt (art. 3:281 lid 1 BW). De algemene voorrechten worden uitgeoefend in de volgorde waarin de wet deze plaatst (art. 3:281 lid 2 BW). Het algemene voorrecht van de Ontvanger ex artikel 21 lid 1 IW 1990 gaat echter boven alle andere (algemene en bijzondere) voorrechten, met uitzondering van die van artikel 3:287 en 3:288 onder a BW, en dat van artikel 3:284 BW, voor zover de kosten zijn gemaakt na de dagtekening van het aanslagbiljet (art. 21 lid 2, eerste zin, IW 1990). Hetzelfde geldt krachtens artikel 60 Wfsv voor de premies voor de volksverzekeringen en de premies voor de werknemersverzekeringen. Het voorrecht verbonden aan de waterschapsbelastingen ter zake van

onroerende zaken, voor zover deze worden geheven van de eigenaar of van de genothebende krachtens een beperkt recht, dat rust op de onroerende zaken waarop de aanslag in een zodanige belasting betrekking heeft, en op de beperkte rechten waaraan die zaken zijn onderworpen, gaat boven hypotheek en alle andere voorrechten, met uitzondering van het voorrecht van het waterschap, voor zover de daar bedoelde kosten na de vaststelling van de aanslag zijn gemaakt (art. 138 lid 3 Waterschapswet).

Indien de tweede zin van artikel 4:7 lid 2 BW van toepassing is, gelden de regels van de onderlinge rangorde zoals hiervoor genoemd ten aanzien van de schulden bedoeld in artikel 4:7 lid 1 onder a t/m c BW. Dat heeft gevolgen voor de toepasselijke voorrangsregels op grond van Boek 3 BW zoals hiervoor beschreven. Hoewel aan de schulden bedoeld in artikel 4:7 lid 1 onder e BW een algemeen voorrecht verbonden is op grond van artikel 21 lid 1 IW 1990, kan de vordering van de Ontvanger op grond daarvan niet vóórgaan op de vorderingen bedoeld in artikel 4:7 lid 1 onder a t/m c BW in het geval dat de tweede zin van artikel 4:7 lid 2 BW van toepassing is, ongeacht of aan deze vorderingen wel of geen voorrang verbonden is.¹⁹ De categorieën vorderingen zoals bepaald door artikel 4:7 lid 2 BW gaan vóór op de regels van Boek 3 BW.

5 Nader bezien: vereffeningskosten (art. 182 Fw jo. art. 4:218 lid 5 BW)

Op het uitgangspunt van de *paritas creditorum* geldt voorts een tweede uitzondering, namelijk dat de schuldeisers eerst uit de opbrengst worden voldaan, nádat de kosten van executie zijn voldaan. In faillissement houdt dat in dat de faillissementskosten eerst worden voldaan vóór de andere schuldeisers. Dat principe geldt óók tijdens de vereffening van nalatenschappen. Uit een letterlijke lezing van artikel 4:7 lid 2 BW lijkt op het eerste gezicht niet te volgen dat de vereffeningskosten vóór de andere schulden van de nalatenschap op de goederen van de nalatenschap kunnen worden verhaald. In de parlementaire geschiedenis bij artikel 4:7 BW is daarover evenmin iets te vinden. Desalniettemin ligt het voor de hand dat de vereffeningskosten (waaronder het loon van de vereffenaar) moeten worden voldaan vóór de andere schulden van de nalatenschap. Deze zienswijze wordt al langere tijd breed gedragen in de lagere

13. Art. 3:277 lid 1 BW.

14. Art. 3:277 lid 2 BW.

15. Art. 3:227 e.v. BW.

16. Art. 3:290 e.v. BW.

17. Bijvoorbeeld art. 3:283 e.v. BW, art. 21 lid 2 IW 1990 en art. 138 lid 3 Waterschapswet.

18. Bijvoorbeeld art. 3:288-289 BW en art. 21 lid 1 IW 1990.

19. Hetzelfde geldt voor de premies voor de volksverzekeringen en de premies voor de werknemersverzekeringen zoals bedoeld in art. 60 Wfsv.

rechtspraak²⁰ en in de literatuur,²¹ met name door Kolkman.²²

De reeds genoemde argumenten zijn zonder meer overtuigend. De maatschappelijke gevolgen van een andere benadering zijn onwenselijk.²³ De voldoening van de vereffeningkosten vóór de betaling van de ‘daadwerkelijke’ schuldeisers van de nalatenschap past bovendien in het stelsel van de wet, waarin de schuldeisers recht hebben om uit de netto-opbrengst te worden voldaan, na voldoening van de kosten van executie (art. 3:277 lid 1, 3:253 lid 1, 3:270 lid 1 BW, enzovoort). De vereffening van nalatenschappen vertoont ten slotte gelijkheden met het faillissement, waar op grond van artikel 182 Fw de faillissementskosten ten laste worden gebracht van de faillissementsboedel voordat uitkering aan de schuldeisers plaatsvindt.²⁴

Hoewel de Richtlijnen Vereffening nalatenschappen op zich terecht vermelden dat een oordeel van de Hoge Raad over deze kwestie vooralsnog ontbreekt,²⁵ ligt in het arrest HR 21 december 2018, ECLI:NL:HR:2018:2393, NJ 2019/39 de aanwijzing besloten dat inmiddels ook de Hoge Raad de opvatting is toegedaan dat de kosten van de vereffening vóór de andere schulden van de nalatenschap moeten worden voldaan. De Hoge Raad oordeelde (r.o. 3.6) dat wat betreft de vereffening van een nalatenschap artikel 4:218 lid 5 BW²⁶

bepaalt dat bij het opmaken van de uitdelingslijst en het verzet daartegen ‘de dienaangaande in de Faillissementswet voorkomende voorschriften zoveel mogelijk overeenkomstige toepassing’ vinden. In de daarop volgende zin overweegt hij dat de Fw voorschriften geeft voor de door de curator op te maken uitdelingslijst onder vermelding van artikel 180 t/m 183 Fw. In dat oordeel kan haast niet anders besloten liggen dan dat artikel 182 Fw van overeenkomstige toepassing is op de vereffening van de nalatenschap.

Voor de volledigheid zij vermeld dat, net zoals voor de ‘boedelschulden’ in faillissement geldt, *binnen* de kosten van de vereffening, die vóór alle andere schulden van de nalatenschap moeten worden voldaan, *eveneens* een onderlinge rangorde kan bestaan, op grond waarvan aan bepaalde vorderingen (volgens de regels van art. 3:277 e.v. BW) een hogere rang verbonden kan zijn, bijvoorbeeld op grond van voorrechten. Het (door de kantonrechter vastgestelde) loon van de vereffenaar (art. 4:206 lid 3 BW) dient daarbij in ieder geval vóór alle andere kosten van vereffening te worden voldaan, zo volgt uit de overeenkomstige toepassing van de faillissementsrechtspraak.²⁷

6 Feitelijke voorrang van separatisten (art. 4:223 lid 1 BW jo. art. 57, 58 en 60 Fw)

121

Tijdens de vereffening van nalatenschappen zijn op grond van artikel 4:223 lid 1 Fw onder andere artikel 57, 58 en 60 Fw van overeenkomstige toepassing. Uit artikel 57 en 58 Fw – in samenhang gelezen met artikel 4:218 lid 5 BW jo. artikel 182 Fw, zoals hiervoor behandeld – volgt dat tijdens de vereffening van nalatenschappen pand- en hypotheekhouders zich *in beginsel* met voorrang kunnen verhalen op de goederen waarop hun pand- en hypotheekrechten rusten. Hetzelfde kan gelden voor de retentor op grond van artikel 60 Fw.

Pand- en hypotheekhouders kunnen hun recht uitoefenen alsof er geen faillissement was (art. 57 lid 1 Fw). Op grond van artikel 182 lid 1 Fw worden algemene faillissementskosten in beginsel omgeslagen over ieder deel van de boedel. Een uitzondering wordt gemaakt voor de pand- en hypotheekhouder, die op grond van artikel 57 lid 1 Fw hun recht van parate executie uitoefenen en zich op grond daarvan rechtstreeks verhalen op de executieopbrengst. Zij hoeven in dat geval in beginsel niet te delen in de algemene faillissementskosten.²⁸ Uit arti-

dienaangaande in de Fw voorkomende voorschriften dan ook zo veel mogelijk overeenkomstige toepassing.

20. Zie bijvoorbeeld Rb. Zeeland-West-Brabant 12 november 2014, CLI:NL:RBZWB:2014:7704; Hof 's-Hertogenbosch 17 juni 2014, ECLI:NL:GHSHE:2014:1803, gevolgd door HR 11 maart 2016, ECLI:NL:HR:2016:392 (art. 81 RO); Hof Arnhem-Leeuwarden 25 augustus 2015, ECLI:NL:GHARL:2015:7022, waarbij het hof een voorbehoud maakt ten aanzien van de kosten van de lijkbezorging en andere wettelijke voorrangsregels (wat dat ook moge betekenen). Vgl. ook Hof Amsterdam 8 maart 2011, ECLI:NL:GHAMS:2011:BQ0031.
21. Zie Asser/Perrick 4 2017/633; S. Perrick, Boekbespreking (diss. W.D. Kolkman, Schulden der nalatenschap), WPNR 2007, afl. 6707, p. 344-353, nr. 5, I.M.H. van der Zon, Rangorde van schuldeisers bij de vereffening van een negatieve nalatenschap, JBN 2006/3, R. van den Bos, Vereffeningkosten bevoorrecht boven alle andere schuldeisers van de nalatenschap, WPNR 2006, afl. 6667, p. 400-402, W.R. Meijer, Gevolgen van de erfopvolging (Mon. BW B22), Deventer: Kluwer 2005, p. 48 en A.H.N. Stollenwerck, Vereffening van de nalatenschap, in: Nieuw erfrecht in de praktijk. Een evaluatie (Preadvies KNB), Den Haag: Sdu Uitgevers 2006, p. 251 e.v. Zie voor de literatuur A-G Rank-Berenschot in haar conclusie, ECLI:NL:PHR:2015:2481 (nr. 2.4, noot 26), vóór HR 11 maart 2016, ECLI:NL:HR:2016:392.
22. Zie o.a. Kolkman, Schulden der nalatenschap, p. 306 e.v., W.D. Kolkman, 10 jaar nieuw erfrecht en de wettelijke vereffening, TE 2013, afl. 6, par. 5 (p. 113) en W.D. Kolkman, Helderheid over kosten van vereffening, FTV 2015/55, met reactie van E.A. de Jong en naschrift van W.D. Kolkman in FTV 2016/4-19 en 20.
23. Niemand zou zich nog geroepen voelen de nalatenschap als vereffenaar af te wikkelen, aangezien de kosten van deze behartiger van de belangen van onder meer erflaters schuldeisers in dat geval slechts pondsgewijs met enkele andere nalatenschapsschulden worden vergoed, aldus o.a. Rb. Zeeland-West-Brabant 12 november 2014, CLI:NL:RBZWB:2014:7704 en Hof Arnhem-Leeuwarden 25 augustus 2015, ECLI:NL:GHARL:2015:7022.
24. Deze bepaling was onder het oude recht (van vóór de invoering van Boek 4 BW) van toepassing op het faillissement van de nalatenschap (art. 198 e.v. Fw).
25. Zie Richtlijnen Vereffening nalatenschappen (versie 3.0, januari 2020), onderdeel G3, onder 10.a.i en 11.a.i, te vinden op www.rechtspraak.nl.
26. Volgens art. 4:218 lid 5 BW vinden bij de berekening van de vorderingen, het opmaken van de uitdelingslijst en het verzet daartegen de

27. Zie HR 28 september 1990, ECLI:NL:HR:1990:AD1243, NJ 1991/305 (De Ranitz q.q./Ontvanger) en HR 5 februari 2016, ECLI:NL:HR:2016:199, NJ 2016/187 (Rabobank/Verdonk q.q.).

28. Een uitzondering geldt voor het geval dat een andere schuldeiser een hogere voorrang heeft op het verpande of verhypothekerde goed (art. 57 lid 3 Fw). Art. 182 Fw bepaalt dat de algemene faillissementskosten weer wél worden omgeslagen over de boedel voor zover de

kel 58 Fw en rechtspraak van de Hoge Raad volgt overigens dat de pand- of hypotheekhouder deze separatis-tenpositie kan verliezen. Dat kan bijvoorbeeld gebeuren als de curator (bevoegd) stil verpande vorderingen int,²⁹ of als hij de pand- of hypotheekhouder een termijn stelt waarbinnen deze tot executie dient over te gaan, en deze termijn verloopt (art. 58 lid 1 Fw).³⁰ In dat geval loopt de executieopbrengst over de boedel en dient de pand- of hypotheekhouder zijn vordering met voorrang ter verificatie in te dienen, mee te delen in de algemene faillissementskosten en te wachten op het verbindend worden van de uitdelingslijst, alvorens hij krijgt uitbetaald.³¹

Voor een retentor is het uitgangspunt omgekeerd, namelijk het uitgangspunt is dat de curator de zaak waarop het retentierecht rust bij de retentor opeist en te gelde maakt (art. 60 lid 2 Fw), en dat de retentor zijn vordering met voorrang ter verificatie moet indienen, dient mee te delen in de algemene faillissementskosten en dient te wachten op het verbindend worden van de uitdelingslijst, alvorens hij krijgt uitbetaald. Slechts indien de curator de zaak niet heeft verkocht met toepassing van artikel 101 of 176 Fw binnen een door de retentor gestelde redelijke termijn om tot verkoop over te gaan (art. 60 lid 2 jo. lid 3, eerste zin, Fw), kan de retentor deze zaak verkopen met overeenkomstige toepassing van de bepalingen betreffende parate executie door een pandhouder of, als het een registergoed betreft, die betreffende parate executie door een hypotheekhouder (art. 60 lid 3, tweede zin, Fw). Zijn status is dan vergelijkbaar met die van een separatist, zoals hiervoor beschreven.

Deze bepalingen zijn van overeenkomstige toepassing tijdens de vereffening van nalatenschappen. De pand- en hypotheekhouders die hun pand- en hypotheekrechten tijdens de vereffening van de nalatenschap te gelde maken, kunnen zich aldus rechtstreeks op de opbrengst daarvan verhalen, zonder dat zij hoeven te delen in de vereffeningkosten.³²

opbrengst van een executie krachtens art. 57 lid 1 of 60 lid 3 Fw op grond van art. 57 lid 3 Fw aan de curator is uitgekeerd ten behoeve van een schuldeiser die boven een of meer van voormelde personen bevoorrecht was. Zie daarover o.a. HR 26 juni 1998, ECLI:NL:HR:1998:ZC2690, NJ 1998/745 (Aerts q.q./ABN Amro) en HR 12 juli 2002, ECLI:NL:HR:2002:AE1547, NJ 2002/437 (Verdonk q.q./Ontvanger).

29. Zie o.a. HR 17 februari 1995, ECLI:NL:HR:1995:ZC1641, NJ 1996/471 (Mulder q.q./CLBN), HR 22 juni 2007, ECLI:NL:HR:2007:BA2511, NJ 2007/520 (ING/Verdonk q.q.), HR 30 oktober 2009, ECLI:NL:HR:2009:BJ0861, NJ 2010/96 (Hamm q.q./ABN Amro) en HR 5 februari 2016, ECLI:NL:HR:2016:199, NJ 2016/187 (Rabobank/Verdonk q.q.).

30. Zie bijvoorbeeld HR 16 januari 2015, ECLI:NL:HR:2015:87. Zie voor andere uitzonderingen HR 3 december 1993, ECLI:NL:HR:1993:ZC1172, NJ 1994/176 (Glebbeek/Dijkstra) en HR 23 april 1999, ECLI:NL:HR:1999:ZC2940, NJ 2000/158 (Van Gorp q.q./Rabobank Breda).

31. Zie respectievelijk art. 110 e.v., 182 en 192 Fw.

32. Behoudens art. 57 lid 3 Fw jo. art. 4:233 lid 1 BW. Dit zal in beginsel tot dezelfde 'dynamiek' leiden als in faillissement, tenzij de vereffeningkosten niet worden voldaan vóór de andere schuldeisers. In dat geval zullen pand- en hypotheekhouders bedoeld in art. 57 lid 1 Fw en de retentors bedoeld in art. 60 lid 3 Fw, gelet op hun voorrang, *altijd* voorgaan op het loon van de vereffenaar en de andere vereffeningkosten, ongeacht of de vereffenaar de goederen waarop pand- en hypotheekrechten of retentierechten rusten zelf ter hand neemt.

7 Categorie 2 en categorie 3: onderlinge rangorde volgens Boek 4 BW

Voor de schulden die in categorie 2 en categorie 3 vallen, gelden aanvullende regels in Boek 4 BW die de onderlinge rangorde van deze schulden bepalen.³³ Het is hier niet de plaats om dat helemaal uit te schrijven – daarvoor wordt verwezen naar de handboeken over het erfrecht³⁴ –, maar ik zal het voorgaande verduidelijken aan de hand van de vermindering van legaten. Uit artikel 4:7 lid 1 en 2 BW volgt dat legaten en quasi-legaten tezamen categorie 3 vormen van de schulden van de nalatenschap. Deze schulden moeten als laatste worden voldaan. Artikel 4:120 lid 2 en 3 BW geven nadere regels ten aanzien van de onderlinge rangorde van legaten. Voor zover de nalatenschap niet toereikend is om de schulden uit legaten te voldoen uit de erfdelen van de erfgenamen op wie zij rusten, worden zij verminderd (art. 4:120 lid 2 BW). De verplichtingen ondergaan in beginsel een evenredige vermindering (art. 4:120 lid 3 BW), welk uitgangspunt aansluit bij de hiervoor genoemde regel van artikel 3:277 lid 1 BW (*paritas creditorum*). Ook hier gelden echter uitzonderingen.

Ten eerste kan uit de uiterste wilsbeschikking een andere wijze van vermindering voortvloeien; de erflater kan aldus in zijn uiterste wilsbeschikking aan de legaten een van de hiervoor genoemde hoofdregel afwijkende rangorde toekennen, op grond waarvan een legaat bijvoorbeeld niet (of pas als laatste) wordt verminderd. Dit doet denken aan artikel 3:277 lid 2 BW inzake de achtergestelde vordering.

Ten tweede bepaalt artikel 4:120 lid 3 BW dat voor zover de prestatie uit hoofde van het legaat is te beschouwen als de voldoening aan een natuurlijke verbintenis van de erflater, die verplichting pas na de andere voor vermindering in aanmerking komt; aan deze vordering komt derhalve voorrang toe boven de andere vordering uit hoofde van de legaten. Artikel 4:121 BW bevat vergelijkbare regels ten aanzien van de vermindering van sublegaten. Vergelijkbare bepalingen zijn gegeven in het kader van de legitieme portie in artikel 4:80 lid 2 en 4:87 e.v. BW. Ook kan worden gewezen op artikel 4:14 lid 2 BW. De vereffenaar zal, afhankelijk van de soort vorderingen en de omvang van de nalatenschap, zich ook moeten verdiepen in deze bepalingen om de rangorde van de vorderingen die verhaald kunnen worden op de goederen van de nalatenschap vast te stellen. Anders gezegd, de regels van inkorting en vermindering zoals te vinden in Boek 4 BW kunnen (mede) worden beschouwd als rangorderegels die een nadere precisering geven van de (onderlinge) rangorde (per categorie schulden zoals bedoeld in art. 4:7 lid 2 BW) van de schulden van de nalatenschap, en zijn in zoverre

33. Vgl. ook Asser/Perrick 4 2017/478.

34. Zie o.a. Asser/Perrick 4 2017 en Handboek Erfrecht 2020.

(op een abstracter niveau) vergelijkbaar met de hiervoor genoemde regels in Boek 3 BW.³⁵

8 Uitgewerkt overzicht van de rangorde van vorderingen I (art. 4:7 lid 2, eerste zin, BW)

Hieronder wordt in twee scenario's de rangorde van de schulden van de nalatenschap gegeven. Verschillende soorten vorderingen met dezelfde of vergelijkbare rangorde worden daarbij bij elkaar geplaatst, zodat zichtbaar wordt welke soorten vorderingen gelijke rang innemen.

Indien de eerste zin van artikel 4:7 lid 2 BW van toepassing is, ziet de rangorde van de vorderingen die verhaald kunnen worden op de goederen van de nalatenschap er als volgt uit. De rangorde wordt bepaald door de cijfers (1 t/m 7):

Separatisten (onder a)

1. vorderingen op de erflater die niet met zijn dood zijn tenietgegaan (onder a), waarbij de schuldeiser zich met voorrang, op grond van artikel 57 lid 1 Fw of artikel 60 lid 3, tweede zin, Fw, rechtstreeks op de opbrengst van de goederen heeft kunnen verhalen;³⁶

Categorie 1 (onder a t/m e)

2. kosten van de vereffening van de nalatenschap (onder c);

3. vorderingen met voorrang (onder a, b en e), zijnde:*

- de vorderingen op de erflater die niet met zijn dood zijn tenietgegaan (onder a), met voorrang (pand, hypotheek, retentierecht, bijzonder voorrecht, algemeen voorrecht, andere voorrang op grond van de wet), die ter verificatie dienen te worden ingediend bij de vereffenaar, waaronder belasting-schulden van de erflater, met het algemene voorrecht op grond van artikel 21 lid 1 IW 1990;
- de schulden uit belastingen die ter zake van het openvallen der nalatenschap worden geheven, voor zover zij op de erfgenamen komen te rusten (onder e), met het algemene voorrecht van artikel 21 lid 1 IW 1990;
- de kosten van lijkbezorging, voor zover zij in overeenstemming zijn met de omstandigheden van de overledene (onder b), met het algemene voorrecht ex artikel 3:288 onder b BW; en

4. vorderingen zonder voorrang (onder a en d), zijnde:**

- overige vorderingen op de erflater die niet met zijn dood zijn tenietgegaan (onder a), die ter verificatie worden ingediend bij de vereffenaar, zonder voorrang; en
- de kosten van executele, met inbegrip van het loon van de executeur (onder d);

Categorie 2 (onder f en g)

5. de schulden die ontstaan door toepassing van afdeling 4.3.2 BW (onder f);

6. de schulden ter zake van legitieme porties waarop krachtens artikel 4:80 BW aanspraak wordt gemaakt (onder g);***

Categorie 3 (onder h en i)

7. de schulden uit legaten die op een of meer erfgenamen rusten (onder h), en de schulden uit giften en andere handelingen die ingevolge artikel 4:126 BW worden aangemerkt als legaten ('quasi-legaten') (onder i).***

Bij de lijst passen de volgende opmerkingen:

* De onderlinge rangorde van de vorderingen genoemd onder 1, 2 en 3 wordt nader bepaald door artikel 3:277 t/m 3:289 BW, artikel 57, 58 en 60 Fw jo. artikel 4:233 lid 1 BW en artikel 182 Fw jo. artikel 4:218 lid 5 BW. Deze regels zijn hiervoor uitgeschreven. Bij de vorderingen genoemd onder 3 zal de voorrang in de regel als volgt zijn: (1) vorderingen met pand, hypotheek en/of retentierecht, (2) vorderingen met een bijzonder voorrecht (tenzij een uitzondering van toepassing is, zie art. 3:284 lid 2 BW en art. 21 lid 2 IW 1990) en (3) vorderingen met een algemeen voorrecht (waaronder de vorderingen genoemd in art. 4:7 lid 1 onder b en d BW), waarbij de genoemde schulden uit belastingen op grond van artikel 21 lid 2 IW 1990 in ieder geval ook voorgaan op de genoemde kosten van lijkbezorging.³⁷ Wat de kosten van vereffening (onder 2) betreft geldt, zoals eerder opgemerkt, dat *binnen* de kosten van de vereffening aan vorderingen een hogere rang verbonden kan zijn.³⁸ De schuldeiser die een eigendomsvoorbehoud heeft bedongen bij de verkoop van een zaak aan de erflater,³⁹ kan zijn zaak in beginsel revindiceren tijdens de vereffening van de nalatenschap. De (eventuele rest)vordering van de schuldeiser is *als zodanig* zonder voorrang; hij valt in zoverre onder 'overige schuldeisers'.⁴⁰

35. Zie in dezelfde zin Asser/Perrick 4 2017/478.

36. De Richtlijnen Vereffening nalatenschappen 2020 missen de nuancering dat de pand- en hypotheekhouders en retentors alleen deze hoge voorrang hebben, indien zij zelf tot executie overgaan (art. 57 lid 1 en 60 lid 3 jo. art. 182 Fw).

37. Hetzelfde geldt voor de premies voor de volksverzekeringen en werknemersverzekeringen als bedoeld in art. 60 Wfsv.

38. Indien de bepaalde belastingen en/of werknemersverzekeringen kunnen worden aangemerkt als kosten van vereffening, zullen zij om die reden eerst worden voldaan. Gaat het echter om vorderingen zoals bedoeld in art. 4:7 lid 1 onder a en e BW, dan is aan die vorderingen 'slechts' een algemeen voorrecht verbonden, en komen deze vorderingen derhalve pas ná de vorderingen waaraan een bijzonder voorrecht is verbonden (art. 3:280 BW). Deze schuldeisers zullen onder andere gelijk opgaan met de kosten van de lijkbezorging. Deze nuancering is niet zichtbaar in de Richtlijnen Vereffening nalatenschappen 2020.

39. Art. 3:92 BW, en vgl. voor goederenkrediet, art. 7:84 e.v. BV.

40. Deze nuancering mist in Richtlijnen Vereffening nalatenschappen 2020.

** Indien de nalatenschap onvoldoende verhaal biedt voor deze vorderingen, vindt voldoening plaats naar evenredigheid van de vorderingen (art. 3:277 lid 1 BW).
 *** De onderlinge rangorde van deze vorderingen wordt mede bepaald door artikel 4:80, 4:87 e.v. en 4:120 jo. artikel 4:126 BW.

9 Uitgewerkt overzicht van de rangorde van vorderingen II (art. 4:7 lid 2, tweede zin, BW)

Indien de tweede zin van artikel 4:7 lid 2 BW van toepassing is, en de schulden die ontstaan door toepassing van afdeling 4.3.2 BW ontbreken, ziet de rangorde van de vorderingen die verhaald kunnen worden op de goederen van de nalatenschap er als volgt uit (zie voor de betekenis van *, ** en *** hiervoor):

Separatisten (onder a)

1. vorderingen op de erflater die niet met zijn dood zijn tenietgegaan (onder a), waarbij de schuldeiser zich met voorrang, op grond van artikel 57 lid 1 Fw of artikel 3:60 lid 3, tweede zin, BW, rechtstreeks op de opbrengst van de goederen heeft kunnen verhalen;^{*41}

Categorie 1 (onder a t/m c)

2. kosten van de vereffening van de nalatenschap (onder c);
3. vorderingen met voorrang (onder a en b), zijnde:
  - de vorderingen op de erflater die niet met zijn dood zijn tenietgegaan (onder a), met voorrang (pand, hypotheek, retentierecht, bijzonder voorrecht, algemeen voorrecht, andere voorrang op grond van de wet), die ter verificatie dienen te worden ingediend bij de vereffenaar, waaronder belasting-schulden op de erflater, met het algemene voorrecht op grond van artikel 21 lid 1 IW 1990;
  - de kosten van lijkbezorging, voor zover zij in overeenstemming zijn met de omstandigheden van de overledene (onder b), met het algemene voorrecht ex artikel 3:288 onder b BW;
4. overige vorderingen op de erflater die niet met zijn dood zijn tenietgegaan (onder a), die ter verificatie worden ingediend bij de vereffenaar, zonder voorrang;^{**}

Categorie 2 (onder d, e en g)

5. vorderingen met voorrang: de schulden uit belastingen die ter zake van het openvallen der nalatenschap worden geheven, voor zover zij op de erfgenamen

komen te rusten (onder e), met het algemene voorrecht van artikel 21 lid 1 IW 1990;

6. vorderingen zonder voorrang (onder d en g), zijnde:^{**}
- de kosten van executele, met inbegrip van het loon van de executeur (onder d); en
  - de schulden ter zake van legitieme porties waarop krachtens artikel 4:80 BW aanspraak wordt gemaakt (onder g);^{***}

Categorie 3

7. de schulden uit legaten die op een of meer erfgenamen rusten (onder h), en de schulden uit giften en andere handelingen die ingevolge artikel 4:126 BW worden aangemerkt als legaten ('quasi-legaten') (onder i).^{***}

10 Afsluiting

De rangorde van de vorderingen die verhaald kunnen worden op de goederen van de nalatenschap in het kader van de vereffening wordt bepaald door vele regels, waaronder die in Boek 4 BW, Boek 3 BW, de Fw en een aantal bijzondere wetten, zoals de IW 1990. De kluwen van schulden waarvoor de nalatenschap verhaalsaansprakelijk is, laat zien dat kennis op het gebied van het erfrecht, het algemeen vermogensrecht en het insolventierecht is vereist om deze rangorde te doorgronden. Het voorgaande kan daarbij hopelijk houvast bieden.

41. De Richtlijnen Vereffening nalatenschappen 2020 missen de nuancering dat de pand- en hypotheekhouders en retentors alleen deze hoge voorrang hebben, indien zij zelf tot executie overgaan (art. 57 lid 1 en 60 lid 3 jo. art. 182 Fw).